

Nerovnosti ve světě

Anotace programu: Program Nerovnosti ve světě vede účastnictvo k porozumění tomu, jak globální nerovnosti ovlivňují životy lidí i stav přírody. Skrze zážitkovou aktivitu, reflexi osobních prožitků, práci s vizuálními materiály a řízenou imaginaci se mladí lidé učí pojmenovávat vlastní privilegia a znevýhodnění, chápat vzájemné propojení společenských a environmentálních nerovností a představovat si spravedlivější uspořádání světa. Program podporuje empatii, kritické myšlení a schopnost nahlížet současné globální výzvy v širších souvislostech. Aktivní zapojení i kreativní část nabízí prostor pro osobní formulaci hodnot, představ a vizí, které mohou být východiskem pro další diskuzi nebo projektové učení.

.....

Cíle programu:

- Účastnictvo si pojmenuje vlastní pozici v rámci globálních nerovností.
- Účastnictvo analyzuje globální nerovnosti.
- Účastnictvo si propojí násilí mezi lidmi s násilím vůči přírodě.
- Účastnictvo imaginuje vizi spravedlivějšího světa.

Program připravily:

Žofka Pimperlová, Magdalena Šipka

Metodiku sepsala:

Magdalena Šipka

Doba trvání:

120 — 150 min

Doporučený věk:

12 až 17 let

Pomůcky:

několik šátků, provazy na ohraničení prostoru, vytištěný materiál – květina moci pro každého, plakát Nerovnosti, výtvarné potřeby pro záznam vize, papíry na kreslení/malování

Realizace

Uvedení do tématu (5 minut)

Na začátku uveďte účastnictvo do tématu a krátce představte, čemu se bude setkání věnovat. Program je zaměřený na zkoumání nerovností kolem nás. Pracuje s zážitky účastnictva, proto je dobré nastavit bezpečné prostředí. Můžete se pro začátek zeptat účastnictva, jak se má, jestli o něčem potřebuje zbytek informovat. Také je možné je explicitně upozornit na to, že program pracuje se vstupy od něho samotného — chceme, aby interagovalo, a nevadí, že řeknou něco nepřesně. Čím více se zapojí, tím více si z programu odnese. Dále vyjmenujte rámcové aktivity a čas, který jim bude věnovaný.

Nerovný závod (20–30 minut)

Záměr: Zažít si nerovnost na vlastní kůži.

- Před zahájením programu venku nebo v tělocvičně ohraničte dvěma čarami/provazy začátek a konec závodní dráhy cca na 50 metrů.
- Program zahajte rozdělením rolí/znevýhodnění, které bude účastnictvo při závodu mít. Role viz kartičky v příloze. Při rozdávání kartiček/rolí dbejte na to, aby se do dvojice nedostali účastníci/účastnice, kteří spolu nedovedou kooperovat — zvláště v situaci, kdy má mít jeden zavázané oči a druhý ho vést.
- V závislosti na rozdaných rolích se účastníci či účastnice přizpůsobí, např. svážou si nohy dohromady / zavážou si oči. Rozhodčí dohlíží na správné provedení závodů. Sázkari si sází na vítěze.
- Závod začíná, podle výsledku jsou vyhlášena tři první místa, spolu s nimi jsou oceněni také ti, kteří si na vítěze vsadili.
- Účastníci a účastnice si znovu tahají nové role. Doporučujeme si nerovný závod zopakovat alespoň dvakrát.

Nerovný závod je potenciálně zábavná, především zážitková aktivita. Je důležité věnovat čas také její reflexi.

Reflexe nerovného závodu (20 minut)

Záměr: Reflektovat vlastní prožívání nerovností v rámci nerovného závodu, hledat propojení se zážitky z běžného života.

Nejprve rozložíme na šátek nebo na lavici karty s obrázky, které je možné využít k zobrazení určitých pocitů. Je možné použít Dixit karty nebo některé druhy tarotových karet.

- Nechte účastnictvo, ať si vybere kartu, která mu připomíná to, jak se při závodu cítilo.
- Nechte účastnictvo, ať ve dvojicích probere svoje pocity. Dle schopnosti skupiny mluvit o emocích můžete uzpůsobit čas od 2 do 5 minut pro každého, podle schopnosti skupiny reflektovat, označte zvoněním zvonku.
- Společně „sesbírejte“ dojmy, kladte rozvíjející otázky směřující k pojetí spravedlnosti účastnictva, k empatii s druhými nebo reflexi současného fungování světa. Například: *Jak jsme se při závodu cítili? Co se dělo? Bylo nám lépe v první, nebo v druhé roli? Jak se zážitek lišil?* (pokud proběhla dvě kola závodu) *Kdy zažíváme něco podobného v našem životě? Jak bychom závod přizpůsobili, aby odpovídal víc tomu, jak podle nás svět funguje?*

Po tom, co jsme si zreflektovali, jak sami ve svém životě zažíváme nespravedlnost a jak se stavíme k nerovnostem, přejdeme k části, kde budeme víc pracovat s kategoriemi a daty.

Práce s Květinou moci (20 minut)

Záměr: Uvědomit si, jaké různé druhy privilegií můžeme mít, jak spolu souvisejí, uvědomit si, kde v tomto systému jsme my.

- Představte materiál – Květinu moci (je možné použít vhodnou verzi podle charakteru skupiny – pro první stupeň a méně pokročilé skupiny z druhého stupně doporučujeme zjednodušenou verzi). Uveďte, že květina zachycuje určité oblasti, ve kterých můžeme být v lepším, nebo horším postavení. Můžeme být znevýhodnění, nebo naopak zvýhodnění. Některá privilegia vnímáme už jako samozřejmá.
- Pak květiny rozdejte a zeptejte se skupiny, jestli něčemu nerozumí, jestli jsou jasná všechna slova.
- Na závěr aktivity můžete ještě uvést nějaká data o nerovnostech přítomných ve světě, například ze zdroje Oxfamu.

Dále se podíváme na to, jak mohou být světové nerovnosti zobrazeny vizuálně. Lidé se snažili už po staletí znázornit, jak jsou uspořádány společenské vrstvy. Velcí panovníci si nechávali stavět paláce, hrobky (např. pyramidy) nebo se nechávali malovat.

Práce s vizualizací nerovností (20 minut)

Záměr: Pojmenovat si vlastní pozici ve světě. Propojit vykořisťování přírody s vykořisťováním lidských společností.

Program zahajte tím, že rozdáte menším skupinám vizualizaci nerovností. Je možné použít například plakát Nerovností, který pro projekt Futuropolis nakreslila Marie Lukáčová. Plakát je možné si pro vzdělávací účely objednat z NaZemi.

Necháme studující, aby si plakát prohlédli.

- Zeptáme se na některé z otázek: *Co vidíte? Co to ve vás vyvolává? Co je podle vás hlavním tématem plakátu? Jaký vidíte vztah mezi obrazem a naší realitou? Jak je to spojené s vámi? Kde se tam vidíte vy?*
- Případně na doplňující otázky: *Co a koho vidíte? Co podle vás dům představuje? Jakým způsobem je dům členěn? Odkud bere energii a zdroje? Kam ukládá odpad? Pro koho v obraze může být náročné žít? Kdo může ze situace v obraze těžit a mít osobní užitek?*
- Je možné zdůraznit propojení problémů sociálních a ekologických skrz vytěžování přírody.

Po analýze současného stavu se budeme věnovat vlastním představám o tom, jak by bylo možné nerovné nastavení změnit. Na toto místo v programu je také možné zařadit přestávku.

Řízená imaginace dne ve spravedlivém světě (30–45 minut)

Záměr: Účastnictvo se pokusí si představit spravedlivější svět.

Účastnictvo se uvolní a zapojí svoji kreativitu.

Rozvoj imaginace.

Propojení informací, které se k účastnictvu dostaly skrz předchozí aktivity.

Představte krátce program. Budeme společně potichu imaginovat – zkusíme si představit jiný, lepší svět.

Nejprve vyzvěte účastnictvo, ať se pohodlně usadí, a pak ho provedte několika hlubokými nádechy a výdechy.

- *Popustte na chvíli uzdu svojí imaginaci a staňte se snílky, kteří sní o světě, v němž lidi přijímají svoje těla, světě, kde neexistuje tlak na to, jak bychom měli vypadat.*
- *Nemusíte se do ničeho tlačit, pokud žádné obrazy nebudou přicházet, je to v pořádku. Zkuste se jen uvolnit a pozorujte, co se bude dít. Někteří z vás možná uvidí do detailu vystavěné obrazy, ale možná se vám vize zhmotní přes jiné smysly než skrze vizuální obraz, možná to budou spíš zvuky a hlasy, vůně nebo barvy... Možná se vám to bude zdát zvláštní nebo vtipné... to je v pořádku. Možná slyšíte hlasy, které vám říkají, že to, co ve vašich vizích vidíte, je nereálné, nebojujte s nimi, můžete je jen zaznamenat, nechat doznít a odejít... Důvěřujte si a uvidíte, co se vynoří nebo kam vás to zavede. Zároveň pokud vám můj hlas během imaginace nebude pomáhat nebo vás bude směřovat někam, kam nechcete jít, nemusíte mě poslouchat.*
- *Představte si, že jste usnuli a přenesli se v čase do období, kde už nejsou nerovnosti mezi lidmi. Lidé se nedělí na tak rozdílné skupiny podle toho, kde se narodili, podle barvy pleti nebo podle svého rodu, tvaru svého těla nebo podle toho, koho milujeme...*
- *Dále účastnictvo provedete jeho „typickým dnem“ od toho, jak vstává, jde do školy, věnuje se odpoledním kroužkům, večerí s přáteli nebo rodinou. Obsah uzpůsobte konkrétní skupině. Popis prokládejte otázkami na to, jak tyto věci vypadají ve světě bez velkých nerovností.*
- *Na závěr imaginace můžeme účastnictvo poprosit, aby si z obrázku orámovalo nějakou část a tu nakreslilo na papír. Pro tento účel s sebou máme výběr výtvarných potřeb. Samotnému kreslení/malování můžeme věnovat okolo 20 minut.*

Až budou záznamy ideálního světa hotové, přejdeme k reflexi programu.

Reflexe programu (15–20 minut)

Záměr: Upevnit porozumění tématu nerovností, propojit individuální prožitky s širšími strukturami ve světě, podpořit schopnost představovat si změnu a pojmenovat konkrétní kroky, které může účastnictvo dělat ve svém každodenním životě či ve svých komunitách.

Program zahajte krátkým ztišením a připomenutím, čím vším jsme během programu prošli – zážitkem nerovností, jejich reflexí, prací s vlastními privilegii, pohledem na globální struktury i imaginací spravedlivějšího světa. Můžete použít větu typu: *Ted' se společně podíváme na to, co si z programu odnášíme a co to pro nás může znamenat.*

Instrukce:

1. Galerie vizí (3–5 minut)

Rozložte výtvarné práce do prostoru nebo je nechte kolovat. Vyzvěte účastnictvo, aby si prohlédlo vize ostatních a v tichosti zaznamenalo, co v něm vyvolávají – emoce, nápady, otázky.

2. Sdílení v kruhu (10 minut)

V kruhu nabídněte několik otevřených otázek, ze kterých si můžete vybrat podle času a nálady skupiny:

- *Co ve vás během dne nejvíc zarezonovalo? Proč?*
- *Co vás překvapilo při závodu? A co při práci s Květinou moci?*
- *Jak rozumíte své vlastní pozici v rámci nerovností teď – a je to jiné než na začátku?*
- *Co by se muselo změnit, aby svět vypadal blíž tomu, co jste si představili v imaginaci?*
- *Jaké malé nebo větší kroky může udělat každý z nás, aby se svět stal spravedlivějším místem?*

3. Dbejte na bezpečné prostředí – sdílení je dobrovolné, nikdo není nucen mluvit.

4. Upevnění (2–3 minuty)

Zeptejte se: *Co si z dneška chcete opravdu odnést?*

Účastnictvo může říct větu nahlas nebo ji jen napsat na lístek a odnést si ji s sebou.

Infobox: Dům Modernity

Plakát k nerovnostem vytvořený Marií Lukáčovou vychází z konceptu, se kterým pracuje Vanessa Andreotti. Obraz domu modernity ukazuje snahu o proměnu, je mapou vedoucí k transformaci. Snaží se zobrazit právě probíhající krize – krizi sociální, krizi vztahu k životnímu prostředí – a pojmenovávat představy, které tyto krize způsobují. Ukazuje rozdělení světa na bohatší a chudší části a pohyb kapitálu mezi nimi. Mnoho výrobků, které putují do bohatších částí světa, má své skryté náklady. Znečištěním, které vzniká jejich výrobou a dopravou, trpí chudší části světa, v nich se pak hromadí odpady a nepořádek, zatímco jinde bohatí žijí v materiálním blahobytu. Dům Modernity stojí také na našich obavách, úzkostech a strachu – využívá je tak, abychom hledali vnější potvrzení, jistotu v cizí autoritě, abychom se obklopovali věcmi, které nepotřebujeme. Dům Modernity je příliš nákladný pro to, aby mohl být živěn naší planetou, a pomalu se rozpadá.

Zdroje

STEIN, Sharon; HUNT, Dallas; SUSA, Rene a ANDREOTTI, Vanessa. The Educational Challenge of Unraveling the Fantasies of Ontological Security. Online. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*. Roč. 11, č. 2, s. 69–79. Dostupné z: <https://decolonialfutures.net/wp-content/uploads/2018/02/fantasies-of-ontological-security.pdf>. [cit. 2025-12-11].

Práce s Květinou moci

Květina moci je vizuální a reflexivní nástroj, který slouží k znázornění různých oblastí, ve kterých mohou mít lidé větší nebo menší míru moci, přístupu ke zdrojům a společenského uznání. Jednotlivé „okvětní lístky“ představují oblasti, jako je původ, pohlaví a gender, ekonomické zázemí, zdravotní stav, vzdělání, jazyk, barva pleti, vztah k přírodě či místo, kde člověk žije.

Květina moci ukazuje, že tyto oblasti spolu navzájem souvisejí a často se posilují. Míra moci nebo znevýhodnění v jedné oblasti může ovlivňovat další oblasti života. Zároveň je patrné, že většina těchto faktorů **není výsledkem osobního úsilí**, ale odvíjí se především od okolností, do kterých se člověk narodí.

Práce s Květinou moci pomáhá účastnictvu **pojmenovat vlastní pozici** v systému nerovností bez hodnocení a bez srovnávání s ostatními. Nástroj není určen k soutěžení ani k vytváření hierarchie, ale k uvědomění si strukturálních podmínek, které ovlivňují naše životy. Díky tomu může přispívat k rozvoji empatie vůči lidem a skupinám, které mají k určitým zdrojům či příležitostem omezenější přístup.

Současně Květina moci otevírá prostor k diskuzi o tom, jak jsou individuální zkušenosti propojené s širšími společenskými, ekonomickými a environmentálními systémy. Umožňuje tak posunout debatu od osobního selhání či zásluh k porozumění systémovým nerovnostem a k hledání cest ke spravedlivějšímu uspořádání světa.

Tipy a informace pro další práci

Související aktivity

Tato aktivita byla vytvořena tak, aby ji šlo provést nezávisle na dalších aktivitách se skupinou, se kterou pracují lektori a lektorky jednorázově. Zároveň je možné ji zařadit do většího celku. Po obecné lekci směřující k nerovnostem je možné navázat lekcí, která se věnuje vyložení oděvnímu průmyslu. Také je možné na tuto lekci, kde se účastnictvo pomocí aktivity Květina moci dotkne uvědomění svých priorit, navázat lekcí o balančních a posilujících smyčkách, kde dále analyzuje svoje zdroje. Na zapojení plakátu s tématem Nerovností lze navázat užitím dalších plakátů z projektu Futuropolis. (Dalšími tématy jsou Práce, Klima, Zdraví, Gender a Škola.)

Metodický infobox:

Návaznost pro kritickou pedagogiku v projektu Futuropolis

Program čerpá z metody Futuropolis. Jednak jeho struktura do velké míry kopíruje Spirálu kritické pedagogiky. Dále užívá při práci s plakátem metodu, kterou Paulo Freire pojmenoval jako práci s kódy. Více informací k metodě najdete na stránkách futuropolis.cz.

Zdroje

Použité zdroje:

- FUTUROPOLIS. *Květina moci*. Online. Živá učebnice Futuropolis. 2021. Dostupné z: <https://futuropolis.cz/knihovna/kvetina-moci/>. [cit. 2025-12-11].
- FUTUROPOLIS. *Plakát Nerovnosti*. Online. Živá učebnice Futuropolis. 2023. Dostupné z: <https://futuropolis.cz/temata/nerovnosti/do-vyuky/plakat-nerovnosti/>. [cit. 2025-12-11].
- STEIN, Sharon; HUNT, Dallas; SUSA, Rene a ANDREOTTI, Vanessa. The Educational Challenge of Unraveling the Fantasies of Ontological Security. Online. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*. Roč. 11, č. 2, s. 69–79. Dostupné z: <https://decolonialfutures.net/wp-content/uploads/2018/02/fantasies-of-ontological-security.pdf>. [cit. 2025-12-11].

Rozšiřující zdroje:

- FREIRE, Paulo. *Pedagogika utlačovaných*. Přeložila Eva BATLIČKOVÁ. V Praze: Neklid, 2022. ISBN 978-80-908247-9-9.
- MACHADO DE OLIVEIRA, Vanessa. *Hospicing modernity: facing humanity's wrongs and the implications for social activism*. Berkeley, Calif: North Atlantic Books, 2021. ISBN 978-1-62317-624-2.

Příloha 1 Role nerovného závodu



rozhodčí

rozhodčí

sázkař – sází si na to, kdo
vyhraje, pokud si vsadí
dobře, vyhrává také

sázkař – sází si na to, kdo
vyhraje, pokud si vsadí
dobře, vyhrává také

A – jednu nohu
přivázanou k člověku
se stejným lístečkem

A – jednu nohu
přivázanou k člověku
se stejným lístečkem

B – jednu nohu
přivázanou k člověku
se stejným lístečkem

B – jednu nohu
přivázanou k člověku
se stejným lístečkem

B – zavázané oči

B – vodič člověka
se zavázanýma očima

Příloha 1 Role nerovného závodu



A – zavázané oči

A – vodič člověka
se zavázanýma očima

po konci závodu musí
uběhnout dalších
deset metrů

jde pozadu

jde pozadu

skáče
po jedné noze

skáče
po jedné noze

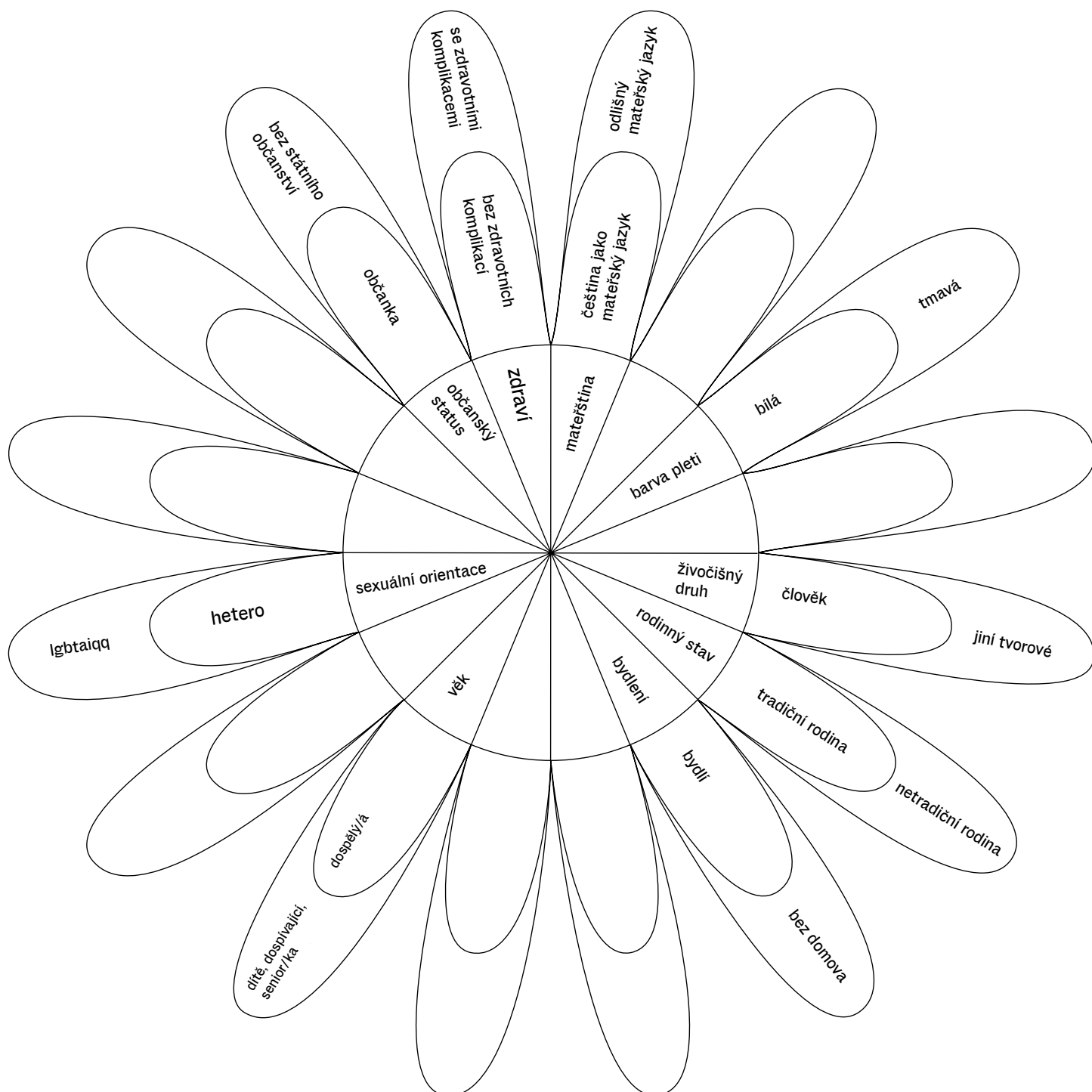
celou cestu musí
tancovat

závodí, ale zároveň má
zodpovědnost, aby se
nikomu během závodu
nic nestalo

jde pozadu

Příloha 2

rozšířená Květina moci



Vychází s podporou Ministerstva životního prostředí.
Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP

nazemi.cz